

UDK: 930.2 (497.5)
394.5:323.1»18«
Stručni članak
Primljeno: 30. XI. 1994.

Odgovornost, profesionalnost i etičnost u hrvatskoj historiografiji – u povodu odgovora dr. Petra Korunića

NIKŠA STANČIĆ

Filozofski fakultet, Zagreb, Republika Hrvatska

U povodu odgovora P. Korunića na njegov osvrt, autor upozorava na neke pojave u hrvatskoj historiografiji koje se izražavaju kroz pisanje P. Korunića, koje nisu uzele velikog zamaha, ali na njih treba na vrijeme svratiti pozornost. Piše o ocjenama nacionalnog i političkog programa ranoga hrvatskog nacionalizma 19. st. koje nisu utemeljene u izvorima i o diskvalifikacijama neistomišljenika u radovima P. Korunića. Smatra da odricanje P. Korunića od vlastitih ranijih stajališta ne može biti pogodna prilika za raspravu o historiografiji u vrijeme bivše Jugoslavije, u vrijeme stvaranja samostalne Hrvatske i danas.

U »časopisu za suvremenu povijest« (br. 2–3 za 1993. god.), izišao je na proljeće 1994. god. iz tiska moj članak pod naslovom »Što su sve povjesničari izmislili. U povodu najnovijih radova dr. Petra Korunića«. ¹ Dr. Korunić je na moj osvrt odgovorio u »časopisu za suvremenu povijest« (br. 1 za 1994. god.), tiskanom na jesen 1994. god., u članku pod naslovom »'Objektivnost' spoznaje u povijesnoj znanosti: Odgovor na polemični članak dr. Nikše Stančića«. ²

Na početku ovog članka moram odmah upozoriti da njime ne odgovaram dr. Koruniću. Napisao sam ga, kao što u podnaslovu stoji, samo u povodu njegova odgovora na moj osvrt. Ako može i izgledati da u njemu polemiziram s dr. Korunićem, bavim se ustvari nekim fenomenima u našoj historiografiji koji se kroz odgovor dr. Korunića na svojevrsan način iskazuju.

¹ Nikša Stančić, »Što su sve povjesničari izmislili. U povodu najnovijih radova dr. Petra Korunića«, u: *Časopis za suvremenu povijest* 25, 1993., br. 2–3, 247–260.

² P. Korunić, »'Objektivnost' spoznaje u povijesnoj znanosti: Odgovor na polemični članak dr. Nikše Stančića«, u: *Časopis za suvremenu povijest* 26, 1994., br. 1, 135–149.

Odgovornost, profesionalnost i etičnost

Svaki je znanstvenik, pa tako i povjesničar, iz moralnih i profesionalnih razloga dužan reagirati na pojave za koje ocijeni da ruše etička načela znanosti i načela njegove discipline, te da vode na stranputicu tu znanstvenu disciplinu u njegovoj zemlji. Osjećajući takvu moralnu i profesionalnu obvezu, napisao sam spomenuti članak »Što su sve povjesničari izmislili. U povodu najnovijih radova dr. Petra Korunića«. Svjestan sam da sam time radovima dr. Korunića pridao važnost veću nego što je zaslužuju. Međutim, oni su ogledni za način rada koji kod nas, doduše, nije uzeo previše zamaha, ali na koji upravo zbog toga treba na vrijeme upozoriti. Razlozi zbog kojih sam upravo tada (a ne već ranije) odlučio osvrnuti se na rad dr. Korunića višestruki su. Oni se kreću od osobnih ukoliko su vezani uza znanost, tj. uza zaštitu mog integriteta kao znanstvenog djelatnika, do općih, vezanih uz neke spomenute novije tendencije u našoj historiografiji.

Budući da dr. Korunić u svom odgovoru svodi moj osvrt isključivo na pokušaj obrane mog »apsolutnog autoriteta« u hrvatskoj historiografiji, dakle nastoji mu oduzeti općenitiji značaj koji premašuje važnost i mog i njegova rada, moram ponoviti razloge koji su me naveli da ga napišem. U osvrtu sam konstatirao:³

- Dr. Korunić već gotovo jedno desetljeće u svakom svom radu izvrće neke rezultate svojih istraživanja, a da se ja na to nisam obazirao. U svojim najnovijim radovima, tiskanim od 1991. god. dalje, »prešao (je) podnošljivu granicu netočnog predstavljanja nekih svojih ocjena i rezultata istraživanja«, te više ne mogu preko toga prelaziti.
- Dr. Korunić već niz godina u svojim radovima gradi svoje ocjene o nekim bitnim problemima hrvatske povijesti 19. st. ne poštujući osnovna stručna i etička načela znanstvenog rada, ali je u najnovije vrijeme takve svoje postupke »doveo do razine nakon koje se o njoj ne može šutjeti«.
- »Na žalost, čini se da takvo postupanje danas nije sasvim izolirana pojava. (...) Jedno od obilježja te pojave je uvjerenje autorâ da povijest mogu pisati bez obveza prema povijesnim činjenicama i prema zahtjevima povjesničarskog zanata.«
- »Hrvatska historiografija ima svoju tradiciju koju je odlikovala stručna korektnost i profesionalna znanstvena odgovornost, a to je bila njezina prednost u raspravama o bitnim problemima hrvatske prošlosti, hrvatsko-srpskih odnosa, »jugoslavenskog pitanja« itd. Danas je odgovornost i profesionalnost hrvatskoj historiografiji potrebna nego ikada.«

Najvažniji razlog zbog kojeg sam se tada oglasio bio je onaj iznesen u posljednjoj rečenici. Naime, pojedini povjesničari očigledno smatraju – i u tome dr. Korunić nije osamljen – da za našu domaću uporabu mogu pisati kako hoće i da kritičke primjedbe mogu suzbijati služeći se diskvalifikacijama. U tome im izlaze na ruku i uredništva nekih znanstvenih časopisa. Međutim, rezultati utemeljeni na postupcima koji ne poštuju osnovne zahtjeve znanosti i povjesničarske struke ne mogu proći kritiku međunarodne znanosti i ne pridonose afirmaciji ni hrvatske znanosti, ni Hrvatske u međunarodnoj znanstvenoj zajednici i općento međunarodnoj javnosti. Mi smo danas, u vrijeme sankcija me-

³ N. Stančić, »Što su sve povjesničari izmislili«, 247–249.

đunarodne zajednice protiv Srbije, doduše, riješeni susretanja i konfrontacija s predstavnicima srbijanske historiografije. Ali od sankcija prema Srbiji prva će pasti, kada se to dogodi, zabrana kulturne i znanstvene suradnje, te ćemo se na međunarodnim skupovima u Hrvatskoj i u inozemstvu i općenito u sklopu međunarodne znanstvene suradnje susretati i s predstavnicima te historiografije. I budimo sigurni da nas u mogućoj raspravi s njima nitko neće abolirati za naše greške u metodi, za netočnosti u podacima i za znanstvenu neutemeljenost u ocjenama bitnih problema iz hrvatske prošlosti, povijesti hrvatsko-srpskih odnosa i »jugoslavenskog pitanja«. Naša historiografija neće ni od koga dobiti popust samo zbog toga što dolazi iz Hrvatske, pa ni zbog toga što dolazi iz napućene Hrvatske, iz Hrvatske izložene agresiji. A nisu rijetki oni koji vrebaju na naše propuste. Zbog toga moramo biti svjesni (premda bismo i inače morali biti svjesni) odgovornosti svoga znanstvenog rada. Jer samo visoka razina hrvatske historiografije može pokazati da Hrvatska i na tom području funkcionira kao dio Europe, te održati i podići cijenu toj historiografiji i pridonijeti podizanju ugleda Hrvatske u očima pripadnika međunarodne znanosti i međunarodne javnosti. Upravo na to mislio sam kada sam, obrazlažući uzroke svog prvog osvrta, napisao već citirane riječi i želim ih ponoviti: odgovornost i profesionalnost (dodao bih: i etičnost) danas je hrvatskoj historiografiji potrebna nego ikada.

U svom odgovoru dr. Korunić je u osnovi dobro uočio neke moje bitne konstatacije o njegovu radu (dijelom i o radu određene historiografske »škole«), te ih je formulirao u naslovima odjeljaka svog članka: »1. O nepoštovanju 'rezultata historiografije'«; »2. O 'krivom interpretiranju izvora'«; »3. O 'periodičkom mijenjanju ocjena i mišljenja'«. ⁴ Međutim, ustrajao je u svim obilježjima svoga dosadašnjeg rada i postupanja, te je njegov odgovor ogledan za način rada zbog kojeg sam se i našao ponukan napisati svoj osvrt.

Time se pokazao opravdanim oprez kojim sam pisao svoj osvrt. Pisao sam ga, naime, vrlo pažljivo, birajući jednoznačne izraze kako ne bih bilo kome pružio mogućnost da ih protumači na način na koji ne bih želio. Dr. Korunić je to ipak pokušao. Međutim, svatko tko pročita i moj i njegov tekst lako će u njegovu radu uočiti, s jedne strane, sve logičke obrate i mijenjanje smisla mojih riječi i sadržaja izvora, a, s druge strane, izmicanje stvarnoj raspravi o problemima koje sam pokrenuo i preobraćanje ozbiljnih historiografskih problema u pseudo-probleme o kojima se može voditi beskonačna i iscrpljujuća, ali u osnovi sasvim neplodna rasprava.

Tako se pokazuje da rasprava s dr. Korunićem ne pridonosi razrješavanju složenih problema hrvatske prošlosti. Umjesto da nas vodi naprijed, ona nas neprestano vraća natrag, na neprestano i ponovno dokazivanje elementarne faktografije. Ona je ipak upozorila na neke tendencije u našoj historiografiji i time ispunila svoju svrhu. Zbog toga bih ovdje mogao stati. No, prije nego što ova rasprava postane besplodno ponavljanje već rečenoga, želim naglasiti bitne uzroke mojeg neslaganja s metodom i ocjenama po kojima je dr. Korunić samo najdosljedniji izraz jedne pojave u našoj historiografiji. želim se također osvrnuti na neka pitanja o našoj historiografiji koja je otvorio odgovor dr.

⁴ P. Korunić, »'Objektivnost' spoznaje«, 139, 144, 146.

Korunića, zbog čega će uredništvo otprijeti još ovih mojih nekoliko stranica teksta.

Na dnevnom redu jugoslavensko umjesto hrvatskog pitanja

Mudra bi znanstvena politika danas zahtijevala da pokojnu jugoslavensku ideju ostavimo na miru, da usprkos frustracijama konstatiramo i ocijenimo njezinu ulogu u 19. st. Zahtijevala bi da se posvetimo dopunskom istraživanju oblikovanja hrvatske nacije i problemima hrvatske politike toga razdoblja u onim segmentima koje u bivšoj Jugoslaviji nije bilo moguće istraživački dovesti do kraja. Umjesto toga, dr. Korunić smatra da mora danas, tj. naknadno, hrvatsku liniju u politici hrvatskoga ranog nacionalizma, odnosno u ideologiji »iliraca«, hrvatskog pokreta 1848. i »narodnjaka« druge polovice 19. st. afirmirati tako što će poricati postojanje njezine južnoslavenske sastavnice. Smatra također da će to postići tvrdnjama da njezin politički program nije bio federalistički već konfederalistički. Na taj način dr. Korunić ustvari potiče raspravu o problemu južnoslavenske ideje hrvatskog ranog nacionalizma, te izaziva umjetnu diferencijaciju povjesničara na jednom kvazi-problemu, na pitanju je li uopće postojalo u 19. st. ono što je on nekoć nazivao »jugoslavenstvom u Hrvata« i hrvatskim federalizmom i čemu je nekoć posvećivao brojne znanstvene članke i dvije knjige, naslovljujući zadnju od njih, tiskanu 1989. god., »Jugoslavizam i federalizam u hrvatskom nacionalnom preporodu«. ⁵ Na žalost, tu raspravu bar ovdje treba prihvatiti, ali je to samo prividno raprava o »jugoslavenstvu u Hrvata«, te federalizmu i konfederalizmu u hrvatskoj politici 19. stoljeća. Ustvvari je to rasprava o dignitetu povjesničarske struke u Hrvatskoj.

Za mene ne postoji nikakav apriorni razlog zbog kojeg se ne bih složio s najnovijim ocjenama dr. Korunića. Međutim, kao istraživač po zanatu, dakle kao profesionalac u struci koja ima svoju terminologiju i svoju metodu, složiti ću se s njim ako budu zadovoljena dva uvjeta: (1) ako se terminološki i sadržajno razjasnimo, tj. ako dr. Korunić precizno objasni što on smatra nacijom, što su hrvatski »ilirici« i »narodnjaci« smatrali nacijom i kako su oni konkretno određivali vlastitu naciju (ime, osobine, opseg itd.); također ako točno i konkretno odredi pojam federalizma i pojam konfederalizma, odnosno ako definira koji je to krug poslova koji pripada djelokrugu središnjih državnih tijela u federativno, a koji u konfederativno uređenoj državi i što su konkretno sadržavali hrvatski politički programi 19. stoljeća.; te, konačno, (2) ako sve svoje ocjene može potvrditi izvornom gradom.

Želim, dakle, samo to, da se u znanstvenoj disciplini koja se zove historiografija držimo pravila te discipline. Jer dr. Korunić nameće igru bez pravila ili unosi pravila iz neke druge, dosad nepoznate discipline. Naime, dr. Korunić je u košarkašku utakmicu ušao s loptom za mali nogomet i ispod koševa namjestio vrata, te sada sebi broji golove, a nama svira »ruke«.

⁵ P. Korunić, *Jugoslavizam i federalizam u hrvatskom nacionalnom preporodu 1835–1875. Studija o političkoj teoriji i ideologiji*, Zagreb, 1989.

Dr. Korunić dosad nije pokazao da raspolaže zadovoljavajućom »teorijom nacije« (kako on o tome govori), niti se može jasno razaznati koju od brojnih teorija u svjetskoj literaturi o problemu nacionalizma on prihvaća. Jedino što sasvim jasno zastupa, jest politička teorija »nacije-države« prema kojoj svaka nacija prirodno teži stvaranju vlastite nacionalne države. Polazeći od te političke teorije, on zaključuje da su i vodeće hrvatske političke snage u prve tri četvrtine 19. st., »ilirici« i »narodnjaci«, mogli zastupati i da su zastupali isključivo hrvatsku, a ne južnoslavensku, ili ne i južnoslavensku nacionalnu ideju, i da su zastupali isključivo konfederalistički politički program. Nakon što je došao do takvog zaključka na razini navodne »teorije nacije«, dr. Koruniću izvori više nisu potrebni. On ih koristi samo kao neophodni ukras u obliku citata i fusnota, a iz njih uzima samo ono što mu je potrebno, ili dapače nerijetko i same podatke iz izvora tumači onako kako mu odgovara. Zbog toga ne vidi nikakav razvoj u ideologiji hrvatskoga ranog nacionalizma, ne razlikuje (ili razlikuje samo verbalno) proces hrvatske nacionalne integracije (uostalom vrlo stabilni proces) od njegovoga (lelujavog) ideološkog izraza koji ga je u različito vrijeme u različitoj mjeri točno izražavao, te ne razaznaje različite ideološke varijante u sklopu jedinstvenoga »narodnjačkog« bloka u sjevernoj Hrvatskoj i Dalmaciji, niti uočava njihov razvoj.

Mogao bih se i složiti da termin »nacionalna ideja« nije najsretniji kao oznaka za južnoslavensku ideju hrvatskih »iliraca« i »narodnjaka«, premda nijedan termin u znanosti nije »najsretniji«, već je konvencija, tj. jasan je zbog toga što ga svi u istom smislu rabe. Međutim, ne radi se samo o terminu, jer sadržaj te južnoslavenske ideje kako ga prikazuje dr. Korunić već faktografski nije točan. Naime, on koristeći se izvorima, sustavno preskače sve one njihove dijelove koji pružaju oslonac za drugačiji zaključak. Umjesto daljnje načelne rasprave, navest ću odlomak iz spisa koji dr. Korunić dobro poznaje, jer ga češće spominje. Radi se o odlomku iz jednog od najpoznatijih programatskih spisa hrvatskoga preporodnog pokreta, iz brošure »Mali katekizam za velike ljude« Dragutina Rakovca iz 1842. god. Inače u preporodnim spisima postoji čitav niz takvih, gotovo identičnih formulacija. Ostavljam dr. Koruniću da nađe najbolji termin kojim će kategorizirati južnoslavensku ideju sadržanu u tom spisu, ali očekujem da pritom njime točno označi sadržaj Rakovčevih formulacija. Tu je Rakovac na pitanje »Koje mjesto zauzima ime Ilir u Europi?« odgovorio:⁶

»Što je Roman, German, Grk, to je isto Slaven u Europi. Sva ta četiri imena jesu naimenovanja od četiri glavna stabla u Europi.

Stablo romansko ima slijedeće grane: francusku, španjolsku, talijansku, portugalsku itd.; – stablo germansko: njemačku, švedsku, dansku, englesku itd.; – stablo slavensko: rusku, poljsku, česku, ilirsku.

Ime dakle Ilir u jednoj je kategoriji s imeni: njemačkim, engleskim, francuskim itd.

Imena pako Hrvat, Srb, Slovenac jesu samo grančice na grani ilirskoj, kao god što su imena: švapsko, saksonska itd. samo grančice na grani njemačkoj.«

⁶ Dragutin Rakovac, *Mali katekizam za velike ljude*, Zagreb, 1842., 17.

Za ideologiju koja »Ilire«, tj. južne Slavene, stavlja u istu kategoriju s Nijemcima, Francuzima i Enlezima, a Hrvate, Srbe i Slovence sa Saksoncima ili (drugdje) Toskancima i sl., može se uza sadašnji kategorijalni aparat reći samo da zastupa južnoslavensku nacionalnu ideju. Već sâm navedeni primjer bio bi dovoljan da sruši zgradu ocjena koju je dr. Korunić izgradio. Međutim, problem nije ni izdaleka tako jednostavan.

Naime, za Rakovca se – zbog niza momenata u njegovu vrlo slojevitom tekstu koje nisu uočili ni prof. Šidak ni dr. Korunić – bez kontradikcije s prethodnim zaključkom može tvrditi da je on svjestan hrvatskoga nacionalnog integracijskog procesa, jer unutar »Ilira« razaznaje hrvatsku individualnost i razlikuje je od srpske i slovenske. On – kako pokazuju ostali dijelovi njegova spisa – ne ističe pokrajinske individualnosti, nego, dapače, nastoji potisnuti dalmatinski i slavonski partikularizam, a želi ih prevladati upravo ilirskim imenom. Može se, dakle, reći da su »ilirici« razvoj hrvatske nacije stavljali u južnoslavenski okvir. Ali usto se mora također konstatirati da je bilo »iliraca« koji su izrazitije od Rakovca zastupali hrvatsku nacionalnu ideju. Tu je, na primjer, Ljudevit Vukotinović sa svojim spisom »Ilirisam i kroatizam«, napisanim iste 1842. god., ali je ocjena tog spisa kako su je dali prof. Šidak i (po njemu) dr. Korunić u tom pogledu sasvim nedostatna. Zbog svega toga može se zaključiti da je »ilirska« ideologija kao cjelina bila hrvatska nacionalna integracijska ideologija određene faze u procesu hrvatske nacionalne integracije.

Iz ovakve analize može se zaključiti – na što sam upozorio već u mom prvom osvrtu i na što dr. Korunić nije obratio pozornost – da su »ilirici i narodnjaci raspolagali dijelom drugačijim kategorijalnim aparatom od našega, odnosno da je njihova ljestvica vrijednosti bila pomaknuta u odnosu na našu današnju.⁷

To konkretno znači da mi danas naciju promatramo kao individualnost neovisnu o bilo kakvoj »srodnosti« s bližim ili daljim »slavenskim« nacijama, dok su »ilirici« pojedine osobine nacije distribuirali na tri razine – hrvatskoj, južnoslavenskoj i slavenskoj.

Također se može zaključiti, što sam također konstatirao već u svom prvom osvrtu, da ideologija »ilirizma« nije bila sasvim homogena.⁸ Međutim, ona je u cijelosti izražavala stabilni proces hrvatske nacionalne integracije. Osim toga, analiza cjelokupnog sustava ideologije »ilirizma« pokazuje da su njezine bitne sastavnice bile hrvatska i slavenska ideja. Južnoslavenska ideja bila je derivat slavenske ideje i svojevrsna interpolacija između slavenske i hrvatske ideje. A ideja kulturnog sveslavenstva bila je opći okvir nacionalnih ideologija u nacionalnim pokretima kod slavenskih naroda u Habsburškoj monarhiji. K tome su svi ti nacionalni pokreti u pojedinim fazama svoju ideologiju temeljili na srednjoeuropskome modelu nacionalne ideologije koji je jezik smatrao bitnom osobinom nacije. To je ideološki model na kojem su se temeljile nacionalne ideologije rane faze njemačkoga nacionalnog pokreta i nacionalnih pokreta kod slavenskih naroda u Habsburškoj monarhiji. Tako je i ideologija »ilirizma« bila zasnovana na srednjoeuropskome modelu nacionalnih ideolo-

⁷ N. Stančić, »Što su sve povjesničari izmislili«, 252.

⁸ Isto.

gija, a sam hrvatski preporodni pokret pripadao je fenomenu ranoga srednjoeuropskog nacionalizma. Kao i u svim srednjoeuropskim nacionalnim pokretima, tako je i u hrvatskom nacionalnom pokretu tekao razvoj (koji dr. Korunić ne uočava) od shvaćanja o naciji kao kulturnom fenomenu (naciji zasnovanoj na jeziku) prema shvaćanju nacije kao političkog fenomena, tj. prema programu nacionalne države. To je proces sazrijevanja hrvatske nacije od »kulturne nacije« (izražavane ideološkim modelom »jezične nacije«) do »političke nacije« (izražavane ideološkim modelom »državne nacije«, oslonjenim na hrvatsko povijesno državno pravo). Sve to govori o uključenosti Hrvatske u srednjoeuropske procese svoga vremena.

Takav pristup oslobada nas klopke u koju ćemo upasti ako prihvatimo raspravu o čisto nominalističkom problemu u koju nas uvlači dr. Korunić namećući kao kriterij znanstvenosti i javnog angažmana izjašnjavanje o tome je li »ilirska« i južnoslavenska ideja ranoga hrvatskog nacionalizma bila ili nije bila »nacionalna ideja«. Povijesni život bio je mnogo slojevitiji i obuhvatniji od tankih shema u koje ga ugrava dr. Korunić.

Historiografija bi bila potpuno nepotrebna kad ne bi bila angažirana u svom vremenu i kad ne bi ništa poručivala ljudima svoje sadašnjice. Zbog toga je razumljiv interes istraživača za odnos hrvatske i južnoslavenske ideje u ideologiji ranoga hrvatskog nacionalizma 19. stoljeća. Međutim, povjesničari u tom nastojanju ne mogu unatrag mijenjati povijest. Umjesto nove, izmišljene povijesti mogu samo do kraja istražiti one elemente koje dosad nisu ili nisu mogli istražiti i u sklopu kompleksne slike o hrvatskoj povijesti pokazati zašto su bili onakvi kakvi su bili, a ne drugačiji, te svojim suvremenicima pomagati da razumiju neke dugotrajne povijesne procese i tako lakše uoče fenomene vremena u kojem djeluju. Moraju to činiti čuvajući dignitet svoje struke, inače će raditi na štetu i historiografije kao znanosti i stvari koja im je na srcu.

Zlokobna količina optužaba i ružnih riječi

Moram također kao na popratni fenomen upozoriti na sve veću količinu brutalnosti u osvrtima dr. Korunića na historiografiju i historičare. Naime, dr. Korunić je u svom odgovoru na moj osvrt uza stare iznio i niz novih diskvalifikacija. K tome su u izdanjima Instituta za suvremenu povijest istodobno s mojim osvrtom, slučajno ili ne, izišli novi prilozi dr. Korunića u kojima on o mom radu piše grubošću dosad neviđenom u našoj historiografiji. To čini u članku tiskanom u istom svesku *Časopisa za suvremenu povijest* u kojem je tiskan i moj osvrt,⁹ te u svesku *Povijesnih priloga* koji je predan u tisak istodobno, a izišao je iz tiska mjesec dana prije njega.¹⁰ U ta dva nova priloga i u odgovoru

⁹ P. Korunić, »O određenju nacionalne zajednice u hrvatskoj politici u 19. stoljeću«, u: *Časopis za suvremenu povijest* 25, 1993, br. 2–3, 261–285. Prema naznaci u impresumu, svezak je predan u tisak u prosincu 1993., a tiskanje je dovršeno u travnju 1994. god.

¹⁰ P. Korunić, »O porijeklu hrvatske nacije u hrvatskoj politici u XIX. stoljeću: Teorija o narodnoj zajednici (naciji) u djelu M. Pavlinovića 1862.«, u: *Povijesni prilozi* 12, 1993, 133–227. Prema naznaci u impresumu, svezak je predan u tisak u prosincu 1993. a tiskanje

dr. Korunića izrečena je o meni začudna i zlokobna količina optužaba i ružnih riječi. Bit će da postoje krupni razlozi kad sam vrijedan tolike i tako koncentrirane pažnje, ali »scripta manent«, te ta kampanja ostaje za čitaoce i za anale naše historiografije svjedočanstvo o jednom autoru, uredništvima i izdavaču.

U svom odgovoru na moj osvrt dr. Korunić, među ostalim, tvrdi da sam u neko neodređeno vrijeme tražio i »na razne načine nastojao« da se zabrani tiskanje njegovih radova. Budući da danas ne postoji mogućnost zabrane objelodanjivanja, ta bi se tvrdnja mogla odnositi samo na razdoblje bivše Jugoslavije. Međutim, i ovdje se pokazuje tipični postupak dr. Korunića – značenjski pomak kojim on mijenja činjenice, bez obzira na to radi li se o podacima iz izvora i literature ili iz privatnog razgovora sa mnom, vjerujući da će to ostati neprijemljeno. Svoje tvrdnje o mom nastojanju da mu se »zabrani« tiskanje radova on u svom odgovoru stavlja u kontekst mojih izjava iz privatnog razgovora s njim, kada sam »osudio« one koji objavljuju njegove radove. Dr. Korunić pritom, vjerojatno ne slučajno, brka zabranu tiskanja radova s pravom svakog uredništva da na prijedlog recenzenta ili samostalnom odlukom prihvati kvalitetne i ne prihvati nekvalitetne rukopise.¹¹

Nedokazane tvrdnje da sam zahtijevao i nastojao da se zabrani tiskanje njegovih radova, dr. Korunić to zna, u najmanju ruku vrijedaju etička načela znanstvenog rada i ponašanja sveučilišnog nastavnika. Ali bez obzira na to što su grubosti znak slabosti stvarnih argumenata, njihova pojava iz pera dr. Korunića ne stvara povoljnu atmosferu u našoj historiografiji.

Historiografija između amnezije i pokajanja?

Nakon što je prešućivao neka svoja stajališta koja je do nedavno zastupao, dr. Korunić se u svom odgovoru na moj osvrt odrekao tih stajališta. Dapače, izjavio je da o tim, bitnim problemima svojih dosadašnjih istraživanja sve do nedavno nije imao vlastito mišljenje.

---

je dovršeno u ožujku 1994. god. – Napominjem usput da je dr. Korunić u svojim najnovijim radovima spustio našu povijesnu znanost na razinu koja mi do sada nije bila zamisliva. To se napose odnosi na ovaj članak tiskan u *Povijesnim prilogima* na gotovo stotinu stranica. (To je opseg veći od nekih časopisa koje Ministarstvo znanosti temeljito prosuđuje prije nego što odluči hoće li ih financirati.) Moj prvi zadatak bit će u zasebnom radu konkretno pokazati koliko su zaključci koje dr. Korunić u tom članku izvodi u potpunoj opreci s podacima u izvornoj građi.

¹¹ Ne znam jedino zašto dr. Korunić uvjerljivost svoje insinuacije o mom nastojanju da mu se zabrani tiskanje rukopisa ne potvrđuje i podatkom da sam u demokratskoj Hrvatskoj, u prilici kada je odluka o njegovu projektu ovisila najviše o meni, najprije kao član Znanstvenog vijeća Ministarstva znanosti (imenovan na tu funkciju od Sabora Republike Hrvatske nedugo nakon prvih slobodnih izbora i njegova konstituiranja, 26. srpnja 1990. god.) i zatim kao prvi pomoćnik ministra znanosti imenovan u samostalnoj Hrvatskoj (imenovan od Vlade Republike Hrvatske 19. lipnja 1992. god.) odobrio njegov projekt iako se osobno s njim nisam slagao, projekt u sklopu kojega dr. Korunić sustavno nastoji srušiti moj osobni i znanstveni integritet; te da sam u istoj funkciji potpisivao rješenja za financiranje časopisa u kojima je on zatim sve to tiskao.

Budući da se radi o ocjeni južnoslavenske ideje i odnosa federalizma i konfederalizma u hrvatskoj politici 19. st., ovakvo kretanje dr. Korunića iz jedne u drugu krajnost, od amnezije do odricanja od vlastitog mišljenja, dapače do odricanja od sposobnosti samostalnog mišljenja, na vrlo neugodan način otvara pitanje o našoj historiografiji u razdoblju bivše Jugoslavije, razdoblju stvaranja samostalne Hrvatske i danas. Zar doista dr. Korunić vjeruje da on može danas biti prihvaćen kao znanstvenik samo ako prijeđe spužvom preko onoga što je ranije pisao, ili ako izrazi pokajanje zbog toga jer ranije nije pisao onako kako može i kako piše danas?

U svom prvom osvrtu konstatirao sam da dr. Korunić druge povjesničare (pa i mene) optužuje zbog stajališta kakva je ranije sâm zastupao (a kakva ja nisam zastupao) i da je on često mijenjao svoja stajališta o ključnim problemima nacionalne ideologije i političkih programa 19. stoljeća. Sada dr. Korunić u svom odgovoru tvrdi da su to bila stajališta koja je preuzeo pod utjecajem autoriteta svojih »profesora i mentora«, prof. dr. Jaroslava Šidaka i prof. dr. Mirjane Gross. To su, kaže, bile »teze koje sam (dr. Korunić; N.S.), pod utjecajem njihova autoriteta, i ja slijedio«. ¹² Pritom moram odmah napomenuti da se »teze« kojih se sada dr. Korunić odriče ipak samo dijelom mogu pripisati njegovim »profesorima i mentorima«. Velikim dijelom one su (kolikogod se s njima duboko ne slažem) izvorna stajališta samog dr. Korunića.

Konkretno, u vezi sa svojim nekadašnjim ocjenama da je program hrvatskog pokreta 1848. god. i hrvatskih »narodnjaka« u drugoj polovici 19. st. bio federalistički (a ne konfederalistički) dr. Korunić sada izjavljuje: »gledišta o federalizmu koja sam tada navodio nisu bila moja znanstvena otkrića, već sam doslovce ponavljao znanstvene rezultate prof. Šidaka«. ¹³

Nadalje, priznaje da je u svojim ranijim radovima napisao i sve one ocjene južnoslavenske ideje u hrvatskoj politici 19. st. koje sam u svom prvom osvrtu citirao – da je »jugoslavenska ideja u Hrvata« bila »historijski uvjetovana«, da je ona bila »sastavni i neodvojivi dio hrvatske nacionalne politike«, da su se hrvatska i jugoslavenska politika hrvatskih liberala »dijalektički prožimale« i polagale »temelj modernom razvoju hrvatske nacije«, te da je preporodna koncepcija sadržavala »teoretsku pretpostavku jedne nacionalno-unitarističke ideje«. ¹⁴

»Međutim« – kaže sada – »to su doslovne riječi i znanstvene spoznaje do kojih su došli naši zajednički profesori i mentori, profesori J. Šidak i M. Gross. U svakom slučaju, i to je posve jasno, ja sam u svojim ranijim radovima u potpunosti slijedio svoje mentore. Prema tome, i u tom slučaju to nisu bile moje znanstvene spoznaje.« ¹⁵

Tvrđnjom da stajališta koja je ranije zastupao o »jugoslavizmu i federalizmu« nisu njegova shvaćanja dr. Korunić sada opravdava to što, kritički se

¹² P. Korunić, »Objektivnost« spoznaje, 147.

¹³ Isto.

¹⁴ N. Stančić, »Što su sve povjesničari izmislili«, 253 (usp. ondje navedene radove P. Korunića); P. Korunić, Objektivnost spoznaje, 143.

¹⁵ P. Korunić, »Objektivnost« spoznaje, 147, 148.

osvrćući na ista takva shvaćanja kod prof. Šidaka i prof. Gross, nije spominjao da ih je i sam ranije zastupao. O svojim kritičkim (zapravo vrlo grubim) osvrtima na njihova stajališta rekao je: »Smatrao sam da se na taj način ujedno odričem i onih teza koje sam, pod utjecajem njihova autoriteta, i ja slijedio.«¹⁶

Tvrdnja da se odrekao samo onih shvaćanja koja je preuzeo od prof. Šidaka i prof. Gross mogla bi se još i prihvatiti kad bi se to odnosilo samo na radove iz njegova, uvjetno rečeno, početničkog istraživačkog razdoblja, na radove nastale negdje do sredine 1980-ih godina. Od tada se, naime, dr. Korunić počeo distancirati od nekih shvaćanja svojih »profesora i mentora«, ali još uvijek nije poricao postojanje južnoslavenske kulturne i političke ideje, kao ni federalizma u hrvatskoj politici 19. stoljeća. Međutim, od 1991. god. počeo je osuđivati i stajališta o jugoslavenskoj ideji i federalizmu kakva je sam zastupao od sredine 1980-ih godina do tada. A ta stajališta, kolikogod nisu bila znanstveno utemeljena, ipak su bila izvorno njegova. I nema opravdanja da ih sada stavlja na teret svojih »profesora i mentora«, odnosno da svoja shvaćanja iz toga vremena – odričući ih se – pokriva imenima onih protiv kojih ih je oblikovao i koji se s njima nikada nisu, niti su se mogli s njima složiti.

Naime, dr. Korunić je negdje od sredine 1980-ih godina počeo tvrditi kako hrvatski »ilirici« i »narodnjaci« nisu zastupali južnoslavensku nacionalnu ideju niti (u tome još dugo nije bio dosljedan) federalistički program i počeo je istodobno – zbog takvih, za njega tada više neprihvatljivih stajališta – optuživati prof. Šidaka i prof. Gross kao pripadnike »tradicionalne historiografije«. (Dr. Korunić se može ne slagati s prof. Gross, ali smještati je u »tradicionalnu historiografiju« doista je nesmisao.) To znači da je dr. Korunić već od tada prestao »slijediti« uvjerenja prof. Šidaka i prof. Gross. Od tada je iznosio vlastitu koncepciju i rabio vlastitu metodu koje doista nisu ni u kakvoj korespondenciji s međusobno inače temeljito različitim koncepcijama i metodama prof. Šidaka i prof. Gross.

Iz prikaza dr. Korunića od tada proizlazilo je da su i hrvatska i južnoslavenska ideja u ideologiji »iliraca« i »narodnjaka« bile oblikom i sadržajem izoštrenije i jasnije nego što se to za tu etapu procesa hrvatske nacionalne integracije može povijesnim izvorima potvrditi. Naime, kad bi bila točna njegova ocjena »ilirskih« i »narodnjačkih« nacionalnih i političkih koncepcija, onda ne bi bilo nikakve razlike između njih i »pravaša«. Dr. Korunić doista u jednom od svojih najnovijih radova razlikuje hrvatske političare druge polovice 19. st. samo kao pripadnike pojedinih stranaka – Narodne stranke, Stranke prava i unionističke (»mađaronske«) stranke – i najavljuje da će naziv »pravaš/nacionalist« rabiti za sve političke orijentacije u hrvatskoj politici druge polovice 19. st.! »Pravaš/nacionalist« za njega je, tako je napisao, svaki političar »koji na pravnim normama, a osobito na hrvatskoj državopravnoj tradiciji, osniva hrvatski nacionalno-politički program, a to su u razdoblju 1860–62. (o kojem u tom radu piše; N.S.) i kasnije bili odreda svi hrvatski političari!«¹⁷ S druge strane, premda je hrvatsko jugoslavenstvo ograničavao kao »nacionalnu« i »federalističku« koncepciju (još o njoj nije govorio dosljedno kao konfederalističkoj), on je od

¹⁶ P. Korunić, n.dj. 148.

¹⁷ P. Korunić, »O porijeklu hrvatske nacije«, 135.

tada naglašavao ulogu jugoslavenstva u hrvatskoj povijesti. Važnost »jugoslavenstva u Hrvata« od tada je naglašavao jače nego su to ikada činili prof. Šidak i prof. Gross.

Koliko sam mogao registrirati, dr. Korunić je prvi put s takvim ocjenama istupio 1984. god. Tada je osudio one koji su »precjenjivali« jugoslavensku ideju u hrvatskoj politici 19. st. i prvi se put ogradio od stajališta prof. Šidaka i prof. Gross o južnoslavenskoj ideji Narodne stranke, svrstavajući ih u »tradicionalnu historiografiju«. Ali tada je jednako tako osudio i one koji su imali »negativan odnos prema vrijednosti i historijskom značenju jugoslavenstva u Hrvata«. Naglašavao je »nacionalni« značaj i federalizam jugoslavenstva Narodne stranke, ali isto tako i općenitu »važnost i vrijednost jugoslavenstva u hrvatskoj politici«. Ocjenjivao je također da je hrvatska »jugoslavenska« politika Narodne stranke bila »etapna«, tj. da je ona u radu na stvaranju jugoslavenske države, prilagodavajući se prilikama, radila na ujedinjavanju južnoslavenskih zemalja Habsburške monarhije, ali da je ipak njezin »krajnji cilj bio sjedinjenje svih Južnih Slavena«.¹⁸

Svoju koncepciju dr. Korunić je najdosljednije razradio u spomenutoj knjizi tiskanoj 1989. god., u kojoj i sam naslov nosi tu koncepciju: »Jugoslavizam i federalizam u hrvatskom nacionalnom preporodu 1835–1875.«

Od 1991. god. dr. Korunić je, naprotiv, počeo tvrditi da je politika hrvatskih »narodnjaka« bila isključivo konfederativna, a od 1992. da u njihovoj politici nije postojala jugoslavenska ideja, odnosno da je ona imala samo »deklarativni karakter«, da je bila »iluzija«, da nije imala »neku važniju ulogu osim sporedne« itd. Tada se, dakle, odrekao jednog od bitnih dijelova vlastitih shvaćanja, shvaćanja o federalizmu, te »važnosti i vrijednosti jugoslavenstva« kakva je od sredine 1980-ih godina do tada zastupao. Sva je svoja dotadašnja shvaćanja neopravdano subsumirao pod shvaćanja prof. Šidaka i prof. Gross. Prema tome, dr. Korunić se nije odrekao samo shvaćanja svojih »profesora i mentora« prof. Šidaka i prof. Gross koja je ranije »slijedio«, već i svojih izvornih shvaćanja koja je oblikovao suprotstavljajući se prof. Šidaku i prof. Gross i kojih se držao sve do 1991. god.

Dakako, dr. Korunić ima pravo tvrditi da do 1991. god. nije imao vlastitog mišljenja o bitnim znanstvenim problemima koja je istraživao u čitavom svom dotadašnjem opusu, a treba uvažavati i njegovu želju da se odrekne svojih stajališta i svojih radova, sa svim posljedicama po svoju bibliografiju.

Dr. Korunić je u svom odgovoru donio i neke nove podatke u vezi sa svojim znanstvenim razvojem. Naime, u svoj je članak unio i neke podatke iz privatnog razgovora sa mnom, što u znanstvenom radu nije sasvim uobičajeno (jer takve podatke ni recenzenti, ni uredništvo, ni istraživači ne mogu provjeriti), te ovdje potvrđujem da je dijelom točno prenio ono što sam mu rekao o »fazama« (kako ih naziva) u njegovu radu. To su, piše dr. Korunić: »Šidakova faza, kad sam (tj. dr. Korunić; N.S.) jedino pisao kvalitetne radove« i zatim »liberalistička faza,

¹⁸ P. Korunić, »Jugoslavenska ideologija u hrvatskoj nacionalnoj politici i hrvatsko-srpski odnosi – u povodu knjige V. Krestića, Srpsko-hrvatski odnosi i jugoslavenska ideja 1860–1873«, Beograd, 1983., u: *Časopis za suvremenu povijest* 16, 1984., br. 1, 83–107.

kada sam tobože svugdje u hrvatskoj povijesti tražio i nalazio liberale i liberalizam«, a koja je ujedno (dr. Korunić je inače izdvaja kao zasebnu »fazu«) »politološka faza, kada sam navodno bio pod utjecajem nekih naših politologa«. ¹⁹ Doduše, ja nisam govorio o fazama već o utjecajima, a za vrijeme do 1991. god. osim utjecaja prof. Šidaka spomenuo sam i utjecaj (u periodizaciji) dr. Igora Karamana i utjecaj (u metodi, premda deformiranoj) dr. Zvonka Lerotića, inače recenzenta njegove spomenute knjige »Jugoslavizam i federalizam«. Ali pravo je dr. Korunića da se odrekne svih shvaćanja i metoda koje je svojedobno sukcesivno ili istodobno »slijedio« i osoba koje su ga u različito vrijeme inspirirale.

Jedino nije točna tvrdnja da sam zadnju njegovu »fazu«, onu nakon 1991. god., označio kao »konzervativnu«, a čitava formulacija da se ona »očito« iskaže u »traganju za historijskim pravom, tradicionalizmom, nacionalizmom« očigledna je interpretacija samog dr. Korunića i njegovo vlastito viđenje svoga sadašnjeg stajališta. ²⁰ Takvu ocjenu ja nisam mogao izreći zbog toga što sâm još nisam sasvim siguran kako bih točno označio ono što on danas radi.

Raspravljati sada o motivima zbog kojih je upravo u određeno vrijeme dr. Korunić počeo isticati i hrvatsku i (kao pokriće za to?) jugoslavensku ideju i zašto danas ističe isključivo hrvatsku a gotovo da poriče postojanje bilo kakve južnoslavenske ideje u ideologiji ranoga hrvatskog nacionalizma 19. st., značilo bi otvarati raspravu općenito o našoj povijesnoj znanosti i povjesničarima u vrijeme bivše Jugoslavije, u periodu uspostavljanja samostalne Hrvatske, uoči i nakon izbora 1990. god. i nakon toga. To bi značilo otvarati raspravu o povijesti i ideologiji, odnosno o povijesti kao ideologiji; o hrvatskim povjesničarima i politici, te o hrvatskim povjesničarima u Hrvatskoj i u inozemstvu koji su ranije i danas znali ili koji nisu znali sačuvati dignitet povijesne znanosti i znanstvenu razinu historiografskog rada. Ali takvu raspravu nikako ne možemo početi s tako nesretnim primjerom nepotrebne amnezije, osjećaja krivnje, pokajanja i prebacivanja odgovornosti za vlastite postupke na druge, što nudi dr. Korunić. Hrvatskoj historiografiji je i u toj raspravi potrebna profesionalnost i odgovornost, etičnost i dostojanstvo.

S U M M A R Y

THE RESPONSIBILITY, PROFESSIONALISM, AND MORALITY IN CROATIAN HISTORIOGRAPHY

In his first review of Koruni's positions published in an earlier issue of the Journal, the author tried to show how Koruni fails to base his assessment of the early Croat nationalism of the 19th century on historical sources and how he changes his appraisal of the ideology of yugoslavism and the ideas of federalism and confederalism in political programs of the Croatian Revival Movement (so-called Illyrian Movement) and the National Party. The author thinks that Koruni's methodology reflects a new not yet well

¹⁹ P. Korunić, »Objektivnost« spoznaje, 146, 147.

²⁰ Isto.

established trend in historiography of basing historical evaluations on slightly modified sources. Thus, in stead of discussing the complex problems of Croatian history, Korunic and other representatives of this new trend force the issue of establishing the exact factography and by singling out of certain authors create an unhealthy atmosphere in Croatian historiography.

Korunic renounced his previously held assessment of the presence of yugoslav idea in the Croatian history of the 19th century, which creates an atmosphere where it is not easy to begin a discussion about historiography in former Yugoslavia.